

Фарміраванне моўнай і прафесійнай кампетэнцый студэнтаў тэхнічных спецыяльнасцей: устойлівыя адзінкі ў мове навукі

М.У. БУРАКОВА¹, З.У. ШВЕДАВА²

Артыкул прысвечаны вывучэнню і аналізу некалькіх пластоў устойлівых адзінак у навуковай тэхнічнай літаратуры – тэхнічная тэрміналогія, ці тэрміналагізмы, фразеалагізмы, у тым ліку і тыя, што ўзніклі на базе тэрмінаў, і ўстойлівыя адзінкі мовы навукі, ці тэкстаўтваральныя ўстойлівыя адзінкі, якія ўласна фразеалагічнымі адзінкамі беларускай мовы не з’яўляюцца, але без якіх немагчыма аформіць навуковы тэкст.

Ключавыя словы: тэрмін, фразеалагізм, тэрміналагізм, устойлівы выраз, тэкст, беларуская мова.

The article is devoted to the study and analysis of several layers of fixed units in the scientific technical literature – technical terminology, or terminologisms, phraseological units, including those that arose on the basis of terms, and fixed units of the language of science, or text-forming fixed units, which are not actually phraseological units of the Belarusian language, but without which it is impossible to make up a scientific text.

Keywords: term, phraseology, terminologism, set expression, text, Belarusian language.

Авалодванне беларускай мовай студэнтамі тэхнічных спецыяльнасцей ВНУ – гэта не толькі разуменне мовы, але і сродак фарміравання іх мыслення, ментальнасці, развіцця моўнай асобы, якая не толькі можа карыстацца мовай, але і ўсведамляе пазнавальную сілу і моц моўных фактаў і з’яў. А яшчэ гэта скіраванне моладзі да каштоўнасных арыенціраў з апорай на культурныя і этнічныя традыцыі беларускага народа. І ў гэтым выключную ролю адыгрывае асвятленне і давадзенне да ведама студэнтаў пытанняў пра асаблівасці мовы навуковых тэкстаў і вызначэнне тыпаў, месца і ролі ў іх устойлівых адзінак мовы з асаблівай увагай да фразеалагізмаў, веданне якіх і тым больш іх выкарыстанне ў мове выпускнікоў школ, а адпаведна і студэнтаў жадае быць лепшым. Стала зразумелым, што веды лексічнага мінімуму ўвогуле і тэрміналагічнай лексікі ў прыватнасці, граматычных норм мовы з’яўляюцца неабходнымі, але недастатковымі. Важна ўсведамленне сутнасці і зместу не толькі і нават не столькі тэрміналагічных адзінак як гранічна дакладных абазначэнняў спецыяльных паняццяў або прадметаў той ці іншай тэрміналагічнай сістэмы, але і фразеалагічных адзінак рознага тыпу, якія знаходзяць сваё месца ў тэкстах навуковага стылю, да таго ж маюць шмат агульнага з тэрміналагічнымі адзінкамі, і тых устойлівых адзінак мовы, што служаць сродкамі логікі выкладу і пабудовы навуковых тэкстаў, ці тэкстаўтваральных устойлівых адзінак.

Мэта артыкула – засяродзіць увагу на адным з аспектаў навучання на занятках па беларускай мове (прафесійная лексіка), які датычыць месца і ролі ўстойлівых адзінак беларускай мовы ў маўленчай дзейнасці чалавека ўвогуле і ў тэкстах навуковага стылю ў прыватнасці для павышэння функцыянальнай граматычнай будучых спецыялістаў. Пад функцыянальнай граматычнасцю разумеецца «ўзровень ведаў, уменняў і навыкаў, што забяспечваюць нармальнае функцыянаванне асобы ў сістэме сацыяльных зносін, які лічыцца мінімальна неабходным для ажыццяўлення жыццядзейнасці асобы ў пэўным культурным асяроддзі» [1, с. 348].

Навуковы стыль, як вядома, рэалізуецца часцей у пісьмовай форме, а з развіццём сродкаў масавай інфармацыі, павелічэннем ролі навукі ў грамадстве, пашырэннем навуковых кантактаў узмацняецца роля і вуснай формы. Найбольш істотнымі экстралінгвістычнымі прыметамі навуковых тэкстаў і ўвогуле навуковага стылю з’яўляюцца сэнсавая дакладнасць, аб’ектыўнасць, абстрактнасць, абагуленасць і падкрэсленая лагічнасць выкладу, якія ў сваю чаргу вызначаюць другасныя стылёвыя рысы, спецыфіку маўленчай сістэмнасці навуковага стылю, значэнні і стылёвыя афарбоўкі ўжывальных тут моўных адзінак і нават іх частотнасць.

Дакладнасць мовы навукі вызначаецца найперш выкарыстаннем спецыяльнай, тэрміналагічнай, лексікі, у складзе якой адным з прадуктыўных спосабаў утварэння тэрмінаў ва ўсіх галінах навукі і тэхнікі лічыцца сінтаксічны – рознага тыпу спалучэнні слоў [2, с. 65],

напрыклад: *голы провад, дадатковая хібнасць, інвертарны рэжым, тэмпературная інерцыйнасць, трохфазная лінія, пружкая дэфармацыя, электраакустычны пераўтваральнік, электраправадная вадкасць, асінхронная работа, астатычная сістэма, паячая дуга* і інш.

Тэрміны, як вядома, вызначаюцца адметнасцю сваёй семантыкі, паколькі ім прыпісваецца пэўнае паняцце, ці тэрмін – гэта «пэўная назва строга вызначанага паняцця», яны выяўляюць абмежаванае выкарыстанне ў пэўнай галіне навукі і тэхнікі, з’яўляюцца, як правіла, незразумелымі для ўспрымання не спецыялістамі [3, с. 594]. Вось чаму кожнаму спецыялісту пэўнай галіны навукі і тэхнікі найперш патрэбны веды пра шляхі і спосабы ўтварэння тэрмінаў, іх асаблівасці і неабходна засваенне тэрмінаў сваёй галіны навукі ці тэхнікі, што і з’яўляецца аб’ектам вывучэння на занятках па прафесійнай лексіцы. Але пры гэтым у ходзе заняткаў варта звярнуцца да другога тыпу адзінак мовы – фразеалагічных, якія складаюцца мінімум з двух слоў і значэнне якіх не выцякае са значэння іх слоў-кампанентаў, што ў пэўнай ступені набліжае іх да тэрміналагічных адзінак (ТА) сінтаксічнага спосабу ўтварэння. Да таго ж фразеалагічныя адзінкі (ФА) у многіх выпадках маюць непасрэдную сувязь з ТА.

Так, паасобныя тэрміны сінтаксічнага спосабу ўтварэння з прычыны, з аднаго боку, сваіх адметнасцей, што збліжаюцца паводле пэўных паказчыкаў з ФА, з другога боку, пашыранасці ўжывання, набываюць новых сфер выкарыстання выяўляюць тэндэнцыю да пераходу ў разрад апошніх, якія ўвогуле з’яўляюцца адзінкамі мовы другаснага ўтварэння. Так, адной з крыніц утварэння ФА з’яўляюцца састаўныя тэрміналагічныя адзінкі: ТА са сферы свайго абмежаванага выкарыстання ў пэўнай тэрмінасістэме пераходзяць у агульнае выкарыстанне, набываючы новае значэнне. Утварэнне многіх ФА на базе былых ТА праходзіць два-тры важнейшыя этапы: пачатак утварэння ФА як другаснай адзінкі на базе тэрміна звязаны з дэтэрміналагізацыяй тэрміна, які выкарыстоўваецца ў пэўнай прафесійнай сферы, і яго пачатковае значэнне пачынае разыходзіцца з яго новым значэннем; затым устойлівае спалучэнне страчвае агульнамоўную матываванасць, ці адбываецца яго дээтымалагізацыя, і былы тэрмін набывае пераасэнсаванае метафарычнае значэнне і ўваходзіць у фразеалагічны склад мовы як новая адзінка другаснага ўтварэння фразеалагічнага яруса адзінак мовы. Параўн., напрыклад, тэрміны *цэнтр цяжару* ‘пункт прыкладання раўнадзейнай усіх сіл цяжару, што дзейнічаюць на асобныя часткі сістэмы’, *узводзіць у квадрат* ‘матэматычная аперацыя, якая заключаецца ў множанні ліку на само сябе’, *лакмусавая паперка* ‘індыкатарныя папяровыя палоскі прасякнутыя адмысловым рэчывам (лакмусам), якія змяняюць свой колер у залежнасці ад кіслотнасці (рН) раствора’, *пробны камень* ‘спецыяльны камень для вызначэння якасці каштоўных металаў ці сплаваў з такімі металамі’, *удзельная вага* ‘адносіны вагі цела пры тэмпературы 0°C да вагі роўнага аб’ёму вады пры тэмпературы 4°C’ і ФА *цэнтр цяжару* ‘самае асноўнае, галоўнае, сутнасць чаго-н.’; *узводзіць у квадрат* ‘значна перабольшваць’, *лакмусавая паперка* ‘сродак выяўлення, праверкі адносін паміж кім-н.’, *пробны камень* ‘тое, што дазваляе выявіць асноўныя ўласцівасці, якасці каго-н., чаго-н.’, *удзельная вага* чыя, чаго ў чым ‘пэўная роля, значэнне, месца чаго-н. у чым-н.’, што абавязаны сваім паходжаннем ТА.

Вызначэнне, складанне рээстра такіх адзінак для кожнай спецыяльнасці, іх засваенне дапаможа не толькі ўзбагаціць фразеалагічныя запасы студэнтаў, але паслужыць матывацыяй для самастойнага авалодвання ФА, спазнання іх сутнасці і зместу, месца і ролі і выкарыстання ў пэўнай сітуацыі і з пэўнымі мэтамі ў маўленчай дзейнасці будучага спецыяліста. І што асабліва важна, студэнты ўясняюць галоўнае назначэнне ФА, якія служаць адлюстраванню, фіксацыі і трансляцыі ў часе і прасторы практычнага і гістарычнага вопыту народа, выпрацаваных правіл і норм паводзін, арганізацыі жыцця, светаўспрымання, ці той культурнай інфармацыі, якая найбольш важная для народа-стваральніка і носьбіта гэтых адзінак мовы і якую захоўваюць і даносяць ФА. Немалаважна і тое, што ФА аказваюць уплыў на носьбітаў мовы і служаць фарміраванню светапогляду, заснаванага на этнічнай культуры.

Шматлікія ФА такога паходжання становяцца сродкам пазнання закадзіраванай у іх інфармацыі пра чалавека, яго працу, умовы жыцця ў мінулым, што сёння ўжо невядома, як, напрыклад: *адпускаць лейцы* ‘змяншаць кантроль, паслабляць увагу, пільнасць, патрабаванні да каго-н.’, *збоку прыпёку* 1) ‘зусім недарэчы, недарэчна (быць, аказацца, знаходзіцца дзе-н. і інш.)’, 2) ‘зусім непатрэбны, лішні, чужы’, *на свой капыл* ‘па-свойму, на свой узор, лад (рабіць, зрабіць што-н.)’, *нізкай пробы* ‘дрэннай вартасці, якасці, дасканаласці, кваліфікацыі’, *цягнуць каніцель* ‘займацца чым-н. нудным, аднастайным’ і інш.

Што датычыць фразеалагізмаў, якія ўтвораны ў выніку пераасэнсавання свабодных выразаў, то тут увага скіроўваецца найперш да функцыянальна не замацаваных за пэўным стылем і кніжных ФА. Так, напрыклад, празрыстая паводле матывацыі і функцыянальна не замацаваная ва ўжыванні ФА *будаваць на пяску* 'засноўваць на ненадзейных дадзеных. Пра планы, разлікі, сцверджанні і пад.' перадае стэрэатыпнае ўяўленне пра беспадстаўнасць рабіць вывады, нерэальнасць складаць планы, ненадзейнасць ажыццяўлення ўвогуле любых спраў чалавека без асноў, пэўнай базы і службыць своеасаблівым антыправілам, як не трэба рабіць, планаваць і пад. Абраная ФА абавязана выбару вобраза з лексемай-кампанентам *пясок*, паколькі ва ўяўленні чалавека лексема *пясок* надзяляецца дадатковым сэнсам, што далучаецца да вядомага значэння 'горная парода, якая складаецца з асобных вельмі дробных часцінак кварцу або іншых цвёрдых мінералаў' [4, с. 539] і выяўляе новыя прыкметы і ўласцівасці, якія прыпісваюцца чалавекам гэтай адзінцы і якія могуць прыпадабняцца і набываць новыя культурна значныя сэнсы. І гэтыя дадатковыя прыкметы і ўласцівасці становяцца ключавымі ў складзе вобраза ФА, што службыць для адмоўнай ацэнкі самых розных з'яў і паняццяў. У аснове вобраза ФА ляжыць метафара, якая заснаванне чаго-небудзь, планаванне, свярджэнне, вывад аб чым-небудзь на ненадзейных асновах, беспадстаўна, без фактаў, без правяраных матэрыялаў прыпадабняе да будавання на пяску. І тады становіцца відавочным, што прыродная ўласцівасць пяску (рассыпчатасць) дапоўнена новай прыкметай, якая мае ўжо ролю знака культуры, – гэта 'ненадзейнасць, беспадстаўнасць' як новае метафарычнае значэнне.

І такіх функцыянальна не замацаваных за пэўным стылем ФА толькі ў «Слоўніку фразеалагізмаў беларускай мовы» І.Я. Лепешава намі выяўлена амаль 900 адзінак [5].

А вось у ФА *краевугольны камень* 'аснова, сутнасць, найважнейшая частка чаго-н.' і *камень спатыкнення* 'значная перашкода, з якой сутыкаецца хто-н. у якой-н. справе', што адносяцца да кніжных фразеалагізмаў, вызначаюцца выкарыстаннем пераважна ў тэкстах публіцыстычнага і навуковага стыляў, і такіх ва ўжо адзначанай крыніцы фразеалагізмаў беларускай мовы мы налічылі больш за 150 ФА, апорны кампанент *камень* абраны не толькі таму, што камень выдзяляўся сваёй цвёрдасцю, а яшчэ і таму, што чалавек, выкарыстоўваючы свае веды аб уласцівасцях каменя, пераасэнсоўвае іх у духоўныя, маральныя катэгорыі і надае такія культурныя сэнсы, як 'цвёрдасць', 'непарушнасць', 'аснова', 'перашкода', 'абарона', 'зброя', 'грэх' і інш. [6, с. 169–174]. І гэта знайшло адлюстраванне ў вобразах і семантыцы названых біблейскіх паводле паходжання ФА, дзе метафарычна адлюстравана, як у першай ФА, уласцівая якасць каменя як будаўнічага матэрыялу ў выніку пераасэнсавання выраза і з улікам выканання словам *камень* ролі наймення сімвала, культурнага сэнсу 'аснова' (каменны фундамент, аснова будынка). У выніку ФА *краевугольны камень* выступае ў ролі сімвала чаго-небудзь асноўнага, самага важнага ў якой-небудзь дзейнасці чалавека. А ў ФА *камень спатыкнення* – гэта ўяўленне аб яўнай перашкодзе-камені, аб які спатыкаюцца, і дзе, паводле легенды, *камень спатыкнення* – *преткновення* – камень, які быў пакладзены Богам у Сіёне і аб які *претыкаліся* тыя, хто не верыў, не прытрымліваўся законаў [7, с. 320]. У ФА назіраецца метафарычнае прыпадабненне любой перашкоды да каменя, які мяшае, перашкаджае ці аб які спатыкаецца чалавек, як у тэксце Бібліі для выяўлення нявернікаў. У выніку вобразна, дакладна называецца і характарызуецца невыяўная ці яўная перашкода на шляху ажыццяўлення чаго-небудзь, непераадольная цяжкасць, якая мяшае ажыццяўленню намераў, вырашэнню праблемы, выкананню пэўнага дзеяння ці справы. І ФА *камень спатыкнення* выступае ў ролі стэрэатыпу складанай, цяжкавырашальнай праблемы.

Асэнсаванне значэння, вобразаў ФА дазваляе пашырыць межы разумення сваёй мовы, глыбей пазнаць культуру, гісторыю народа, яго светапогляд. Разам з тым трэба памятаць, што выкарыстанне ФА ў якасці экспрэсіўна-эмацыянальных сродкаў выразнасці ў навуковым тэксце ўсё ж па-ранейшаму не прымаецца, хоць, як адзначае даследчык беларускай фразеалогіі В.А. Ляшчынская, у навукова-вучэбнай і асабліва ў навукова-папулярнай літаратуры, а тым больш у вуснай форме і нават у навуковых артыкулах, манаграфіях усё часцей і часцей адзначаецца ўжыванне фразеалагізмаў з мэтай данесці навуковую інфармацыю даходліва, цікава, даступна, бо «фразеалагізмы дапамагаюць падкрэсліць і адцягнуць думку даследчыка, выразана выявіць яму сваю пазіцыю адносна ўзнятага пытання, прыцягнуць увагу чытача, ажывіць строгі і сухі выклад» [8, с. 284]. Праўда, даследчык заўважае, што для гэтага «выкарыстоўваюцца адзінкі, у якіх пераважае выкарыстанне інтэлектуальна-эмацыянальнага, а

эмацыянальна-ацэначная афарбоўка выступае дадатковай да інтэлектуальна-ацэначнай», і прыводзіць паасобныя фразеалагізмы такога тыпу (*ніжэй усякай крытыкі, трапіць на ўрадлівую глебу, пакідае жадаць лепшага ...*) [Тамсама].

Аналіз навуковых тэкстаў і неабходнасць выпрацоўкі навыкаў і ўменняў будаваць уласныя тэксты ў пісьмовай і вуснай формах скіроўвае да выяўлення яшчэ адной групы ўстойлівых адзінак, якія, паводле меркавання Л.В. Адзінцовай, названы тэкстаўтваральнымі сродкамі [9] і якія да фразеалагізмаў (у вузкім значэнні дэфініцыі гэтага тэрміна) не маюць ніякіх адносін, але, паводле шырокага разумення фразеалогіі, уключаюцца ў яе склад, пра што сведчыць і фіксацыя многіх такіх устойлівых выразаў у названым ужо слоўніку фразеалагізмаў беларускай мовы як крыніцы выяўленых функцыянальна не замацаваных за пэўным стылем і кніжных ФА і як патэнцыяльна магчымых у навуковых тэкстах.

Гэта ўстойлівыя выразы, якія служаць сродкамі афармлення звязанасці частак тэксту, лагічнага выкладу, афармлення структуры навуковага тэксту. Яны дапамагаюць успрымання, паказваюць паступовасць, дакладнасць і логіку выкладу, з'яўляюцца неад'емнымі адзінкамі тэкстаў з навуковай інфармацыяй і складаюць спецыфіку афармлення зместу.

Так, выкарыстоўваюцца ўстойлівыя выразы, досыць часта пабочныя словы, якія ўказваюць на парадак размяшчэння доказаў, аргументаў навуковага палажэння тыпу *па-першае, па-другое, па-трэцяе, па-чацвёртае; на першы погляд*. Напрыклад:

У такіх датчыках выкарыстоўваюцца два метады. Імпульсны метады заключаецца ў вымярэнні часу запазнення прынятага імпульсу адносна выпраменьвання імпульсу.

Па-першае, імпульс, выпраменьваны, павінен быць досыць кароткім, каб скончыцца раней, чым у антэну паступіць адлюстраваны імпульс, гэта значыць мець працягласць адну нанасекунду і менш, што рэалізаваць не так проста. **Па-другое**, радыёімпульс, выпраменьваны, павінен мець досыць вялікую магутнасць, каб забяспечыць неабходнае суадносіны сігнал-шум у прынятым сігнале, а гэта накладвае сур'ёзныя патрабаванні да элемента, выпраменьвальны імпульс, асабліва пры вялікіх дыяпазонах вымярэння ўзроўню і нізкіх адбійных здольнасцях рэчыва, ад якога адлюстроўваецца сігнал. **Па-трэцяе**, задача высокадакладнага вымярэння нанасекундных часовых інтэрвалаў паміж выпраменьваемым і прынятым імпульсам сама па сабе тэхнічна складаная ў вырашэнні задача [10, с. 18].

У якасці пабочных слоў устойлівыя адзінкі ўказваюць на крыніцу інфармацыі, асабліва пры вызначэнні палажэнняў рознага тыпу, выказванні згоды ці нязгоды з думкай, меркаваннем ці палажэннем каго-небудзь з іншых даследчыкаў тыпу *на словах, са слоў, пункт гледжання, паводле думкі / меркавання / выказвання / слоў, у адпаведнасці з пазіцыяй / з пунктам гледжання, як мяркуе*. Напрыклад:

З пункту гледжання рэалізацыі мэтай праекта «THEOREMS-Dnipro», найбольш значныя для мясцовага насельніцтва вымяральныя параметры – гэта якасць вады і яе ўзровень у рацэ Дняпро. Варта адзначыць, што ў выпадку выкіду ў раку шкодных рэчываў, пры адсутнасці своечасовага рэагавання, колькасць пацярпелага насельніцтва можа быць прыкметна большай [10, с. 15].

У сілу пералічаных фактараў, імпульсныя метады не знайшлі шырокага распаўсюджвання пры вырашэнні задач на высокадакладнаму вымярэнню ўзроўню і ўжываюцца толькі там, дзе адлюстравальная здольнасць вадкасці параўнальна высокая і не патрабуецца высокая дакладнасць [10, с. 18].

У сувязі з тым, што сённяшні стан гідралагічных пастоў не адпавядае сучасным патрабаванням як па фарміраванні і перадачы інфармацыйных гідралагічных і метэаралагічных параметраў, так і па абагульненні вымяральнай інфармацыі, у рамках праекта «THEOREMS-Dnipro» будзе праведзена мадэрнізацыя гідралагічных пастоў у Лоеве і Любечы, а ў перспектыве і ўсёй сістэмы паводкавага маніторынгу ў напрамку павышэння ступені дакладнасці вымярэнняў і ўзроўню аўтаматызацыі. Гэта дасць магчымасць у рэжыме рэальнага часу адсочваць узровень вады ў вадаёмах, іх забруджванне і параметры паветра, што дасць магчымасць своечасова прымаць меры па зніжэнні або прадухіленні пашкоджванняў [10, с. 45].

У адпаведнасці з прызначэннем станцыі, яе узбудыўная структура ўключае ў сябе два вузлы:

– метэаралагічны вузел, які знаходзіцца на беразе;

– гідралагічны вузел, які знаходзіцца на плывучай платформе (буі) [10, с. 47].

Да ўстойлівых адзінак такога тыпу адносяцца пабочныя звароты, якія служаць для супастаўлення розных дадзеных ці аргументаў (з аднаго боку, з другога боку, у адрозненне ад, разам з тым, побач з гэтым), для ўказання на адносіны да спосабу перадачы думкі (карацей кажучы, інакш кажучы, іншымі словамі...), для тлумачэння іншым спосабам (калі можна так выразіцца, дакладней кажучы, маецца на ўвазе, справа ў тым, што...), для супастаўлення розных даных ці аргументаў (з аднаго боку, з другога боку, у адрозненне ад, разам з тым, побач з гэтым...), для выдзялення і засяроджвання ўвагі на пэўнай інфармацыі (перш за ўсё, у прыватнасці, у асаблівасці...), для падкрэслівання неабходнасці ці адсутнасці пэўнага дзеяння (мае сэнс, не мае сэнсу, ёсць усе падставы / асновы, няма падстаў / ніякіх асноў, вынікае неабходнасць, паўстае пытанне...), для ўказання на часавую суаднесенасць частак выкладу ці палажэнняў, дзеяння (перш за ўсё, у першую чаргу, побач з, як было адзначана, у далейшым, у той жа час...), якія знаходзяць сваё месца амаль у кожнай навуковай рабоце.

Няма ніводнай навуковай работы, у якой не было б выкарыстання ўстойлівых спалучэнняў як пабочных слоў для заключэння і фармулёўкі лагічнага вываду тыпу *такім чынам, як відаць, з разгледжанага вынікае, як бачым*.

Да названых сродкаў звязанасці навуковага маўлення далучаюцца ўстойлівыя выразы для перадачы прычынна-выніковых і ўмоўна-выніковых адносін паміж часткамі навуковага тэксту (у сувязі з гэтым, пры такой умове, у такім выпадку).

Выпрацоўка і функцыянаванне менавіта ў навуковым стылі пералічаных тэкстаўтваральных сродкаў абумоўлена неабходнасцю даказваць, аргументаваць вынесеныя для абмеркавання навуковыя палажэнні, гіпотэзы, выяўляць іх прычыны і вынікі. Такія ўстойлівыя канструкцыі складаюць адметнасць выкладу навуковых тэкстаў у вуснай і пісьмовай формах і складаюць адну са спецыфічных норм сінтаксісу навуковага стылю ўвогуле. Іх засваенне і выкарыстанне дапаможа студэнтам тэхнічных спецыяльнасцей правільна і дакладна выказаць свае думкі, меркаванні на пэўную навуковую тэму.

Такім чынам, сістэматычная ўвага да ўстойлівых адзінак рознага тыпу ўтварэння, стылёвай прыналежнасці, структуры, семантыкі на занятках па беларускай мове (прафесійная лексіка) дазволіць, з аднаго боку, асэнсавана падыходзіць да выбару моўных сродкаў навуковых тэкстаў і вызначаць месца і ролю, прызначэнне фразеалагічных адзінак у мове ўвогуле і ў тэкстах навуковага стылю ў прыватнасці. З другога боку, з улікам новых дасягненняў у галіне фразеалогіі, прызнаннем за імі ролі не толькі адзінак мовы, але і адзінак культуры народа, пры гэтым улічваючы нізкі ўзровень запаса фразеалагічных адзінак пры амаль поўнай адсутнасці разумення зместу, культурнай інфармацыі гэтых адзінак у выпускнікоў школы і адпаведна студэнтаў, навучыць раскрываць і спазнаваць значэнне, культурны змест гэтых адзінак, тым самым засвойваючы яго, і фарміраваць светапогляд з пазіцыі культуры беларускага народа. Фразеалагічны складнік развіцця моўнай кампетэнцыі студэнтаў тэхнічных спецыяльнасцей на занятках не абмяжоўваецца ўзроўнем ведаў, а скіроўвае да ўзроўню валодання, практычнага выкарыстання ўстойлівых адзінак як развіцця і фарміравання прафесійнай кампетэнцыі, што і з'яўляецца асноўнай мэтай і вынікам навучання і выхавання студэнцкай моладзі.

Літаратура

1. Азимов, Э. Г. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам) / Э. Г. Азимов. – М. : Икар, 2009. – 408 с.
2. Буракова, М. У. Анамастыка, тэрміналогія і фразеалогія: вучэб.-метадыч. дапам. / М. У. Буракова, В. А. Ляшчынская. – Мінск : РІВШ, 2011. – 166 с.
3. Кондаков, Н. И. Логический словарь-справочник / Н. И. Кондаков. – М. : Наука, 1975. – 720 с.
4. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы : у 5-ці т. / рэд. тома Г. Ф. Вештарт, Г. М. Прышчэпчык. – Мінск : Гал. рэд. Беларус. Сав. Энциклапедыі, 1980. – Т. 4 : П–Р. – 768 с.
5. Ляшчынская, В. А. Культурная інфармацыя «каменных» фразеалагізмаў беларускай і рускай моў: агульнае і адметнае / В. А. Ляшчынская // Духовно-нравственные концепты русской словесности в современной языковой, культурной и образовательной практике Российско-Белорусско-Украинского пограничья : матер. Междунар. научн. конф., Новозыбков, 25–26 окт. 2016 г. ; под ред. С. Н. Стародубец, В. Н. Пустовойтова. – Новозыбков : ООО «Новозыбковская типография», 2016. – 565 с.

6. Лепешаў, І. Я. Слоўнік фразеалагізмаў : у 2 т. / І. Я. Лепешаў. – Мінск : Беларус. Энцыклапедыя імя П. Броўкі, 2008. – Т. 1 : А–Л. – 672 с. – Т. 2 : М–Я. – 704 с.
7. Большой фразеологический словарь русского языка / Отв. ред. В. Н. Телия. – 4-е изд. – М. : АСТ-ПРЕСС книга, 2009. – 784 с.
8. Ляшчынская, В. А. Навуковыя тэксты і фразеалагізмы / В. А. Ляшчынская // *Bialorutenistyka Bialostocka*. – 2014. – Т. № 6. – S. 281–295.
9. Одинцова, Л. В. Текстформирующие языковые средства научной речи / Л. В. Одинцова // *Вопросы изучения русского языка, истории и культуры России*. – 1998. – Вып. 1. Тайбей. – С. 106–108.
10. Рамнёў, У. А. Сістэма збору, апрацоўкі і распаўсюджвання гідраметэаралагічнай і экалагічнай інфармацыі для праекта theorems-dnipro : дыс. ... маг. тэхніч. навук : 1-53 80 01 / У. А. Рамнёў. – Гомель, 2019. – 66 с.

¹Гомельский государственный технический университет имени П.О. Сухого

²Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины

Поступила в редакцию 07.02.2024